

НЕЗАЛЕЖНАЯ ГАЗЕТА ШУМІЛІНШЧЫНЫ

СЬВІТАНАК

Беларусь, твой народ дачакаецца Залацістага, яснага дня! М. Багдановіч.

№5 (241) САКАВІК 2018 ГОД

ПРАМАЯ ЛІНІЯ

«НАШ РАЁН РАСФАРМІРОЎВАЮЦЬ?»

Такое пытанне хвалявала жыхароў Шуміліншчыны, якія званілі на «прамую лінію» старшыні раённага Савета дэпутатаў Ірыне Новікавай, якая правяла адначасова и асабісты прыём грамадзян.

Самымі першымі на «прамую лінію» дазваніліся жыхары вёскі Пусташы.

Пасля снегападаў яны аказаліся адрэзанымі ад райцэнтра, у выніку чаго ні аўталаўка, ні хуткая дапамога не змаглі дабрацца да вяскоўцаў. І гэту праблему мясцовы сельвыканам ужо вырашыць не ў стане. Таму неадкладна ў той жа дзень сіламі дарожнай службы і мясцовай гаспадаркі дарога была расчышчана. Аднак незразумела толькі, чаму адпаведныя арганізацыі своечасова не выканалі свае прамыя абавязкі?

Адсутнасць вады паднялі ў тэлефанаванні жыхаркі шматпавярховых дамоў, што ў Мішкавічах. Аварыйная брыгада тэрмінова выехала ў гэты населены пункт, і парыў трубы быў зліквідаваны. Яшчэ праз пару дзень прыйшлося праведзіць дадатковыя работы, каб вадой былі забяспечаны ўсі паверхі.

Старшыня райсавета Ірына Новікава абяцала жыхарам вёскі Башні зрабіць дадатковы прыпынак у пачатку вёскі. Запыт жыхароў быў пераадрасаваны дырэктару аўтастанцыі Шуміліна Вячаславу Багданаву.

Жыхары райцэнтра скардзіліся, што ў лазні пасёлка Светласельскі няма гарачага пару. Вырашыць праблемы даручылі выконваючаму абавязкі дырэктара жыллёва-камунальнай гаспадаркі Аляксею Шпакаву, які заверыў, што з парай у лазні будзе наладжана.

Адна ўсхваляваная жанчына задала актуальнае пытание: «Ці праўда, што наш раён расфарміроўваюць?» Ходзяць трывожныя чуткі. І сапраўды ў раёне ўжо няма свайго райспажыўтаварыства, ваенкамата, няма гарадской лазні і інш.

У сваю чаргу Ірына Новікава даводзіла, што чуткі пра расфарміраванне раёна не маюць пад сабой ніякіх падстаў. І ваенкамат ёсць, ён проста аб'яднаны, усяго толькі адбылася аптымізацыя кадраў.

А калі змяншаецца колькасць насельніцтва, новыя тэхналогіі замяняюць рабочыя рукі, дзяржава вымушана лічыць грошы. Менавіта таму па ўсёй Беларусі ідзе працэс аптымізацыі ўстаноў і кадраў з мэтай больш эфектыўнанага выкарыстання бюджэтных сродкаў. Гэта назіраецца ў многіх іншых раёнах.

Безумоўна, мясцовая сістэма спажыўкааперацыі сябе не апраўдала, але сітуацыя з гандлем не пагоршылася, бо прыватнікі паляпшаюць асартымент для пакупнікоў

На сёння спажыўкааперацыя ў раёне прадстаўлена Бешанковіцкім, Полацкім райпо і Віцебскай універсальнай базай. Сістэма наладжана і працуе, а пакупніку няважна, чый гэта будзе магазін.

Хочацца верыць, што ўсе абяцанні старшыні райсавета Ірыны Новікавай спраўдзяцца ў бліжэйшым будучым.

Ян Вайтовіч

ГУЧНАЯ СПРАВА

СУДЗЯЦЬ СЛУЖБОВЫХ АСОБАЎ

Расследаванне крымінальных спраў у дачыненні да галоўнага бухгалтара і старшыні Шумілінскага райпо, галоўнага бухгалтара і яго намесніка ААТ «Лаўжанскі», галоўнага бухгалтара КУСП «Мішневічы» падыходзіць да завяршэння.

У 2017 годзе ў вытворчасці Віцебскага гарадскога аддзела СК знаходзіўся шэраг крымінальных спраў у дачыненні да службовых асоб прадпрыемстваў Шумілінскага раёна, паведамляе Следчы камітэт.

Крымінальная справа ў дачыненні да галоўнага бухгалтара і яго намесніка ААТ «Лаўжанскі», якім прад'яўленае абвінавачванне па частцы 1 артыкула 243 Крымінальнага кодэкса Рэспублікі Беларусь – ухіленне ад выплаты сум падаткаў, шляхам ўнясення ў падатковую дэкларацыю (разлік) загадзя ілжывых звестак, што пацягнула прычыненне шкоды ў буйным памеры.

Службовыя асобы летам 2014 г. ўнеслі ў падатковыя дэкларацыі (разлікі) загадзя ілжывыя звесткі – наўмысна не паменшылі суму падатковых вылікаў па факце аплаты за кошт сродкаў бюджэту ў адпаведнасці з рашэннем Віцебскага абласнога выканаўчага камітэта запазычанасці прадпрыемства перад ААТ «Віцебскі аблаграсэрвіс», што пацягнула за сабой завышэнне сумы падатковых вылікаў і няпоўнае вылічэнне і нявыплату падатку на дададзеную вартасць. Сума шкоды склала больш за 24 000 рублёў.

Яшчэ адна крымінальная справа пагэтымжа артыкуле ўдачыненні да галоўнага бухгалтара камунальнага унітарнага сельскагаспадарчага прадпрыемства «Мішневічы», перададзена пракурору для накіравання ў суд. Па дадзеных следства, з красавіка 2014 па студзень 2015 абвінавачаная ўнесла ў падатковыя дэкларацыі (разлікі) па падатку на дададзеную вартасць загадзя ілжывыя звесткі аб падатковых вылікаў прадпрыемствы і прадставіла іх у інспекцыю Міністэрства па падатках і зборах па Шумілінскага раёна. Нявыплата падаткаў прадпрыемствам у бюджэт склала больш за 33 000 рублёў.

Крымінальная справа ўдачыненні да службовых асоб Шумілінскага райпо - галоўнага бухгалтара і старшыню, якім прад'яўленае абвінавачванне ў здзяйсненні злачынства, прадугледжанага артыкулам 242 Крымінальнага кодэкса Рэспублікі Беларусь – ухіленне службовай асобы юрыдычнай асобы ад пагашэння крэдыторскай запазычанасці ў буйным памеры па судовай пастанове пры наяўнасці магчымасці выканаць абавязак.

Устаноўлена, што ў перыяд са снежня 2015 па люты 2016 года не была пагашана крэдыторская запазычанасць перад іншым прадпрыемствам у суме больш за 7 100 рублёў, нягледзячы на якое ўступіла ў законную сілу вызначэнне аб судовым загадзе Эканамічнага суда Віцебскай вобласці.

Па хадайніцтве абвінавачаных па вышэйпаказаным справах, з улікам поўнай кампенсацыі нанесенага ўрону дзяржаве, выканання названага рашэння суда, станоўчых характарыстык абвінавачаных, пракурорам Віцебска крымінальны пераслед у дачыненні да іх спынена з прыцягненнем да адміністрацыйнай адказнасці ў выглядзе штрафу.

Паводле вынікаў расследавання крымінальных спраў старшыні Шумілінскага раённага выканаўчага камітэта накіравана прадстаўленне, якое 26 лютага бягучага года разгледжана начальнікам Віцебскага ГОСК Раманам Шыянком і намеснікам начальніка аддзялення Віцебскага ГОСК Таццянай Івановай.

Следчыя давялі да кіраўнікоў і галоўных бухгалтараў сельскагаспадарчых арганізацый раёна, Шумілінскага райпо, прысутным пры разглядзе прадстаўлення, што здзяйсненне вышэйзгаданых злачынстваў стала магчымым з прычыны поўнай адсутнасці кантролю за дзеяннямі службовых асоб, у дачыненні да якіх расследаваліся крымінальныя справы, з боку кіраўнікоў прадпрыемстваў. Акрамя таго, асабістая недысцыплінаванасць і няправільнае ўяўленне пра інтарэсы службы супрацоўнікаў названых прадпрыемстваў дазволіла здзейсніць супрацьпраўныя дзеянні.

vkurier.by
Пераклад з расейскай рэдактара

СЕЛЬГАСВЫТВОРЧАСЦЬ

ШУМІЛІНШЧЫНУ ЎКЛЮЧЫЛІ Ў “МЯСНУЮ ЗОНУ”

Аб перапрафіляванні асобных раёнаў вобласці загаварылі пасля апошняй уборачнай. У «мясныя зоны» уключылі Браслаўскі, Расонскі, Гарадоцкі, Ушацкі і Шумілінскі раёны.

Бадай што, наяўныя там вытворчыя магутнасці дазваляюць размясціць каля 40 тысяч галоў жывёлы для вырошчвання і адкорму.

Днямі кіраўніцтва Віцебскай вобласці прыняло рашэнне матэрыяльна стымуляваць аграрыяў, якія займаюцца мясных жывёлагадоўляй. Па дамоўленасці з перапрацоўшчыкамі прадугледжана 50-працэнтная надбаўка да кошту чыстапароднай жывёлы мясных парод, якіх гаспадаркі рэалізуюць на мясакамбінат.

Цяпер старшыня аблвыканкама Мікалай Шарстнёў упэўнены, што такі падыход дасць новы імпульс развіццю галіны.

Паводле яго меркаванняў, пазітыўныя прыклады вырошчвання буйной рагатай жывёлы ў вобласці ўжо ёсць. Прыбаўленні болей чым за 700 грамаў атрымалі «Маяк Высокае», «Ларынаўка», «Аршанскае племпрадпрыемства» і прыватнае прадпрыемства «ЧЕСС-Бел-Агра» Віцебскага раёна. Але нават гэтыя паказчыкі – не той вынік, які можна дасягнуць, атрымліваючы значна большую аддачу ў выглядзе шчыльнасці пагалоўя і прадуктыўнасці жывёл. У Еўропе на адкорме маюць прыбаўленні 2-2,5 кілаграма. Што нам замінае? Мясныя пароды жывёлы ёсць, але ў развіцці гэтай галіны пакуль што адсутнічае сістэмны падыход.

Аднак ці спраўдзіцца гэты прагноз у бліжэйшай будучыні – пакажа час.

Алесь Шумскі

САМАКІРАВАННЕ

АБ РАБОЦЕ СТАРЭЙШЫН

Наколькі эфектыўныя ў Шумілінскім раёне штомесячныя “Дні работы з насельніцтвам”? Па словах раённых чыноўнікаў, яны дазваляюць аператыўна вывучаць і вырашаць праблемныя пытанні, папярэджваць звароты грамадзян.

Толькі прамыя зносіны.

Бадай што, Дні работы з насельніцтвам гэта на сённяшні дзень эфектыўная форма работы з вяскоўцамі. Галоўная мэта тут – прамыя адносіны прадстаўнікоў улады і людзей, вывучэнне і вырашэнне праблемных пытанняў. А паралельна з іншай формай працы – папярэджанне правапарушэнняў і злачынстваў, умацаванне супрацьпажарнай бяспекі, прафілактыка сацыяльнай неўладкаванасці. У дадатак адказныя асобы нагадваюць грамадзянам аб неабходнасці наводзіць парадак у двары, удзельнічаць у добраўпарадкаванні вёскі, – распавядае старшыня Шумілінскага раённага Савета дэпутатаў Ірына Новікава.

Напярэдадні мерапрыемства на тэрыторыі канкрэтнага сельсавета праводзіцца падрыхтоўка праз раённую газету старэйшын, паведамляецца, калі яно пройдзе і дзе. Затым ствараюцца рабочыя групы, якія ўзначальваюць старшыня раённага Савета дэпутатаў, намеснікі старшыні райвыканкама. У склад груп уваходзяць прадстаўнікі аддзелаў і ўпраўленняў райвыканкама, спецыялісты тэрытарыяльнага цэнтра сацыяльнай абароны насельніцтва, работнікі РАУС, РАНС, дэпутаты, старэйшыны, журналісты і іншыя адказныя асобы

Старшыня сельскага савета, на тэрыторыі якога праводзіцца Дзень працы з насельніцтвам, знаёміць членаў груп са станам спраў. Пры гэтым асаблівая ўвага накіравана на праблемныя пытанні і магчымыя шляхі іх рашэння.

– Падчас такіх Дзён пастаяннымі сталі падворныя абыходы дамоў грамадзян, якія злоўжываюць спіртным, грамадзян, якія пражываюць адзінока, шматдзетных, – працягвае Ірына Новікава.

Вяскоўцам раздаюць улёткі і буклеты па прафілактыцы пажараў, злачынстваў і правапарушэнняў, а таксама па відах і кошту сацыяльных паслуг.

Для «візіцёраў» усё цікава: ці ёсць нараканні на працу работнікаў жыллёва-камунальнай гаспадаркі, установаў аховы здароўя, культуры, гандлю і бытавога абслугоўвання? Як можна выправіць сітуацыю? Што для гэтага неабходна?

Калі вёсачкі невялікія, асаблівую цікавасць праяўляюць да «крамаў на колах»: ці прыязджаюць яны па графіку, ці прывозяць усё тое неабходнае, што вясковыя жыхары хацелі б купіць, ці спраўны халадзільнік, ці на ўсіх таварах былі пазначаны цэны?

Пастаянна ў рамках Дня працы з насельніцтвам арганізуецца і Дзень прафілактыкі. Падчас іх праводзіцца адкрытае пасяджэнне савета грамадскага пункта аховы правапарадку, індывідуальна працуюць з грамадзянамі нарколаг і псіхолаг раённай бальніцы.

Арганізуюцца і сустрэчы ў працоўных калектывах, установах адукацыі. А яшчэ адказныя асобы (старшыня райвыканкама і райсавета, намеснікі старшыні райвыканкама) праводзяць выязныя прыёмы, выслухоўваюць людзей, «бяруць на алоўак» тое, што турбуе.

На кантролі, а не «для галачкі»

Па выніках Дзён працы з насельніцтвам складаецца пратакол даручэнняў па выкананні просьбаў грамадзян, па паляпшэнню работы арганізацый, размешчаных на тэрыторыі адпаведнага сельсавета.

– Значная частка пытанняў вырашаецца аператыўна. Па пытаннях, пастаўленым на кантроль, дакладваюць сітуацыю і старшыні іншых сельскіх саветаў, на тэрыторыі якіх раней праводзіліся такія мерапрыемствы, – канстатуе старшыня райсавета.

Падчас падвядзення вынікаў заслухоўваюцца справаздачы кіраўнікоў арганізацый, раённых службаў аб рэагаванні на заўвагі, якія паступілі падчас правядзення сходаў, выязных прыёмаў.

У мінулым годзе з 127 пастаўленых насельніцтвам пытанняў было вырашана 117, дзесяць застаецца на кантролі. З дапамогай правядзення Дзён працы з насельніцтвам ўдаецца аператыўна вырашаць праблемныя пытанні людзей, папярэджваць звароту грамадзян у больш высокія інстанцыі, умацоўваць давер да ўлады.

Перш за ўсё жыццёвыя пытанні.

Асаблівай павагі заслугоўвае дзейнасць старэйшын Шумілінскага раёна, якіх у раёне 127 на 240 вёсак. У мінулым годзе ў сельскіх населеных пунктах з іх удзелам прайшло больш за 300 сходаў грамадзян, на якіх разглядаліся самыя надзённыя жыццёвыя пытанні.

Як нагадала Ірына Новікава, старэйшыны у першую чаргу ўяўляюць і адстойваюць інтарэсы аднавяскоўцаў. Яны агітуюць прымаць удзел у работах па добраўпарадкаванні, садзейнічаюць вырашэнню пытанняў водазабеспячэння, закупкі лішкаў сельскагаспадарчай прадукцыі, а таксама кантралююць працу аўтамагазінаў, вулічнага асвятлення. Яны ж уваходзяць у склад наглядальных камісій, саветаў грамадскіх пунктаў аховы правапарадку ...

– Іх можна назваць «вачамі і вушамі, і рупарам вёсак», таму што ведаюць пра ўсё, што там адбываецца. Аператыўна паведамляюць у сельскі Савет, кіраўнікам арганізацый і службаў аб праблемных пытаннях. Усе старэйшыны – людзі з актыўнай жыццёвай пазіцыяй і добрымі арганізатарскімі здольнасцямі. У прыватнасці, дзякуючы актыўнаму ўдзелу старэйшын, у мінулым годзе ў рамках самаабкладання сабралі 2,3 тысячы рублёў, – працягвае Ірына Новікава.

Што за вёска без свята?

Марыя Цімафееўна Лялюга, старэйшына вёскі Лялюга Добейскага сельсавета, паспрабавала, каб маленькі населены пункт з насельніцтвам 23 чалавекі быў дагледжаны. А яшчэ яна – майстар ладзіць святы.

З удзелам старэйшын, дэпутатаў сельскіх Саветаў, сельскагаспадарчых прадпрыемстваў, работнікаў устаноў культуры пастаянна праводзяцца святы вёсак, вуліц, двароў «Павага табе, маё сяло». Толькі ў мінулым годзе праведзена 21 такое мерапрыемства.

А па ініцыятыве старэйшыны вёскі Добея Добейскага сельсавета Алы Мікалаеўны Бубен праведзена карпатлівая праца па зборы матэрыялаў пра гісторыю гэтага населенага пункта, адкрыты памятны знак і мемарыяльная дошка ў гонар 610-й гадавіны першага згадвання вёскі, на сайце «Аднакласнікі» створана кантактаня група «Дабея. Землякі».

Старэйшына вёскі Мікалаева Мікалаеўскага сельсавета Марыя Мацвееўна Кралько арганізавала працу па навядзенні парадку і яго падтрыманні на могілках ...

Старэйшына вёскі Мішневічы аднайменнага сельсавета Святлана Пятроўна Зуева актыўна прапагандуе здаровы лад жыцця і займаецца прафілактыкай парушэнняў правапарадку. Матруна Уладзіміраўна Гушча, старэйшына вёскі Бубалі Мікалаеўскага сельсавета і дэпутат сельскага савета, актыўна аказвае дапамогу самотна якія пражываюць, а яшчэ жанчына пільна кантралюе працу аўтамагазінаў, вулічнага асвятлення, сочыць за добраўпарадкаваннем населенага пункта.

Каб стымуляваць працу старэйшын, ім штоквартальна, у адпаведнасці з інструкцыямі, якія зацвярджаюцца рашэннямі сельскіх Саветаў дэпутатаў, выплачваюць грашовую ўзнагароду.

zviazda.by

ЗДАРЭННІ, КРЫМІНАЛ

ПАЖАР У ЖЫЛЫМ ДОМЕ

Загарэўся дом у вёсцы Мішкавічы, гаспадыню з агню вынеслі аднавяскоўцы

18 сакавіка апоўдні ў аддзяленне МНС паступіла паведамленне аб пажары ў прыватным доме ў вёсцы Мішкавічы Шумілінскага раёна.

У выніку пажару ў доме, які належыць 74 гадовай пенсіянерцы, агнём пашкоджана падлога, сцяна, закураны сцены. Да прыбыцця падраздзяленняў МНС насельніцтвам выратавана (вынесена з дома) гаспадыня дома, якая шпіталізаваная.

Прычына пажару высвятляецца.

Сяржук Крупскі
па матэрыялах
uvd.vitebsk.gov.by

НЕЛЕГАЛЬНАЯ ГАРЭЛКА З-ЗА МЯЖЫ

У Шумілінскім раёне міліцыя затрымала аўтамабіль, у якім нелегальна перавозілася больш за 300 бутэлек гарэлкі.

Нелегальны груз быў знойдзены ў аўтамабілі, які супрацоўнікі ДАІ Шумілінскага раёна спынілі мінулай ноччу паблізу вёскі Сіроціна.

У транспартным сродку ехалі двое жыхароў Расіі. Як высветлілася, 32-х і 33-х гадовыя мужчыны нідзе не працуюць. У аўтамабілі знаходзілася больш за 300 бутэлек гарэлкі, маркіраваных акцызамі Расійскай Федэрацыі. Ніякіх суправаджальных дакументаў груз не меў.

Па факце праводзіцца праверка. На перавозчыкаў складзены адміністрацыйны матэрыял па ч.1 п.2 дэкрэта "Аб перамяшчэнні, захоўванні і продажы фізічнымі асобамі алкагольных напояў».

vitvesti.by
Сяржук Крупскі
па матэрыялах
uvd.vitebsk.gov

ЛАСУНКОВЫЯ ЗЛОДЗЕІ

У Шумілінскім раёне з дачнага дома злодзеі скралі 110 кілаграм мёду. Супрацоўнікі міліцыі вядуць вышук.

Уранку 23 сакавіка ў Шумілінскі райаддзел унутраных спраў звярнуўся 75-гадовы пенсіянер, які пражывае ў горадзе Віцебску. Пацярпелы распавёў, што ў перыяд з 29 кастрычніка 2017 па 23 сакавіка гэтага года неўсталяваныя зламыснікі, сарваўшы навясны замак, прабраліся ў яго дачны дом і здзейснілі крадзеж 110 кілаграмаў мёду, які захоўваўся ў двух вялікіх бітонах.

Таксама даспадобы зламыснікам прыйшлася бензапіла, гумовыя боты, адзенне і нават пасцельныя прыналежнасці. Усяго няпрошаныя госці вынеслі з лецішча маёмасці на 2222 рубля, паведамляе УУС Віцебскага аблвыканкама.

Зараз міліцыя актыўна займаецца пошукамі зламыснікаў. Па факце здарэння Следчы камітэт распачаў крымінальную справу па частцы 2 артыкула 205 КК (крадзеж, учынены групай асоб).

Сяржук Крупскі
па матэрыялах
uvd.vitebsk.gov.by
Пераклад з расейскай рэдактара

АБ'ЯВА

• Каб атрымліваць кожны нумар газеты «Світанак» паведаміце рэдакцыі аб гэтым–зрабіцебясплатную падпіску. Калі не жадаеце атрымліваць газету, то патэлефануйце.

• Калі прачыталі “Світанак”, то калі ласка, перадайце знаёмым.

• Наша газета стала размяшчаецца на партале http://kamunikat.org, дзе зацікаўленыя грамадзяне могуць яе спампаваць са старонкі: http://kamunikat.org/svitanak.html для далейшага выкарыстання яшчэ да з'яўлення газеты на паперы.

СТАГОДДЗЕ БНР

ОСТРОВ БЕЛО-КРАСНО-БЕЛЫХ ФЛАГОВ У ОПЕРЫ И ХАПУН…

Белорусские власти вынуждены давать некий простор национальной идее, но при этом боятся политической активности сознательных граждан... Сегодня в белорусской столице разворачивались две параллельных реальности — мирному торжественному празднованию столетия Белорусской Народной Республики у Большого театра предшествовал хапун на площади Якуба Коласа. А по большому счету хапун (и не только в Минске) начался загодя.

На разрешенные властями митинг и концерт — «Свята незалежнасці» на Троицкой горе, у оперного, собралось много людей (лидер движения «За Свободу» Юрась Губаревич оценил их число в двадцать тысяч). Запрещенное же шествие было подавлено в зародыше.

Да, по сравнению с разгоном прошлогоднего Дня Воли налицо некий прогресс. Но прогресс весьма условный. Власть остается такой же недемократичной, репрессивной. Вместе с тем, она вынуждена дозировать жесткость и приоткрывать какие-то клапаны в системе….

Сторонников марша зачистили

Как бы то ни было, легальный фестиваль у Большого театра власти даже биотуалетами обеспечили, освободили организаторов от оплаты ряда услуг. А вот с теми, кто, апеллируя к конституционному праву, призывал на неразрешенное шествие, церемониться не стали.

Силовики сработали так, чтобы шествие не состоялось в принципе. Превентивно задержали в Минске и регионах тех, кого определили как заводил, потенциальных бузотеров. И уже на самой площади Якуба Коласа сегодня около полудня упаковали в автозаки несколько десятков тех, кто пытался поднять флаги, плакаты, да и просто подозрительных с точки зрения ОМОНа субъектов (включая некоторых журналистов).

Вообще-то после прошлогоднего подавления «дармоедских» протестов белорусские власти закулисно пообещали нахмурившей брови Европе, что постараются более толерантно строить отношения с несогласной частью общества. И сегодня ОМОН на Якуба Коласа действовал хоть и энергично, однако без излишне брутальной картинки. Кандидатов на помещение в автозак брали под руки, но не волокли. Когда пишутся эти строки, приходят сообщения, что задержанных отпускают из милиции….

Власть боится политической активности

Со своей стороны, белорусское руководство понимает: чтобы «русский мир» не поглотил Беларусь, нужно укреплять национальный дух, патриотизм. Но при этом властям хотелось бы иметь послушный, управляемый, стопроцентно лояльный режиму патриотизм.

Однако попытки вывести такое явление в казенных пробирках оказались не слишком удачными — в итоге появляются только анемичные структуры вроде «Белой Руси» да БРСМ.

Неформальные же патриоты, стоящие на почве национальной идеи, в массе своей стоят и в оппозиции нынешнему политическому режиму. Их идеал — демократическая европейская Беларусь.

К слову, в этом плане видно огромное различие между Беларусью и Россией. Кремлю удается играть на великодержавных струнах, тамошние патриоты в массе своей поддерживают Путина и «Крымнаш». Беларусь — не империя, у нас патриот во многих случаях является и убежденным противником нынешней авторитарной власти.

И вот эту коллизию Лукашенко разрешить по большому счету не в силах. Потому его политика мягкой белорусизации и впредь будет непоследовательной, фрагментарной.

Власть немного расширяет границы той резервации, в которую сама же загнала «свядомых», но при этом жестко контролирует, кабы чего не вышло. Кроме всего прочего, Минск опасается раздражать Москву, которой мерещится здесь разгул национализма по украинскому сценарию.

Продвигать белорусскую идею всеми средствами

При этом не выглядят глубокомысленными критиками те, кто бросает камни в организаторов «Свята незалежнасці» за то, что они якобы на подтанцовке у власти. Оппозиции и активистам гражданского общества логично использовать даже скромные новые возможности для укрепления национального самосознания, продвижения белорусской идеи в массы.

Пока с этим большая проблема. Да, довольно большое число людей у оперного (и само получение этой площадки, что может стать традицией) — это успех. В центре столицы сегодня возник большой остров бело-красно-белых флагов, которыми можно было размахивать, не боясь попасть «на сутки». Это сильный позитив для белорусов, стоящих на почве национальной идеи.

Но вместе с тем очевидно, что столетие БНР стало событием лишь для относительно узкого слоя политизированной публики, критично настроенной по отношению к нынешней власти.

Масса белорусов равнодушна к дате и вообще слабо знает или вовсе не знает историю зарождения нашей государственности. Здесь — непаханое поле для культурно-просветительной работы, которую можно вести в легальных формах.

Однако никуда не денется главная внутриполитическая коллизия Беларуси, связанная с недемократичностью созданного первым президентом режима. Чтобы упрочить независимость, нужно строить общество свободных сознательных граждан. И до такой Беларуси еще ой как далеко. Что показал и нынешний контрастный День Воли.

Александр Класковский

АЗБУКА

ЧАМУ ЛУКАШЭНКА НЕ ЗМОГ ЗАПУСЦІЦЬ ЗАВОДЫ

Тэмпы росту ВУП у Беларусі сёння вышэй, чым у многіх прамыслова развітых краінах, аднак яны развіваюцца, а мы — не. Не ў каня атрымаўся корм. Нагадаю, у гэтым годзе, згодна з планамі ўрада, эканоміка павінна вырасці на 3,5%. Наколькі ж пры гэтым павялічыцца дзяржаўны доўг?

Тэлефаную студэнцкаму прыяцелю, які ўсё сваё свядомае жыццё прапрацаваў на Мінскім заводзе шматслойных друкаваных платаў (МЗШДП). Быў такі флагман саюзнага маштабу, што меў найноўшае французскае абсталяванне. Пра былыя поспехі МЗШДП нагадвае 9-павярховы адміністрацыйны корпус на вуліцы Прытыцкага ў Мінску.

Вытворчасць друкаваных платаў, паводле інфармацыі маёй інсайдарскай крыніцы, была спыненая ў лістападзе 2015 года. Маральна і фізічна састарэлае абсталяванне разабралі. Кампаненты, якія змяшчаюць золата, былі здадзеныя на перапрацоўку. Дакументацыя — знішчаная.

А што было рабіць, калі патрэба ў такіх вырабах у Беларусі істотна знізілася, а тую, што засталася, прасцей задавальняць за кошт кітайскага імпарту. Гэта на практыцы і робіцца.

Лёс МЗШДП — не выключэнне, а правіла. Ну як тут не пагадзіцца з настолькі заявай адзінага палітыка (АП): «Так, „беларуская мадэль развіцця“, або „беларускі шлях развіцця“ аб'ектыўна існуе. Усё, што сёння мы маем у эканоміцы, у сацыяльнай і іншых сферах, вынік таго, што мы ўсе гэтыя гады ішлі сваім шляхам, мы жылі сваім розумам. Мы не слухалі „дактароў“ з Міжнароднага валютнага фонду, якія прапісвалі лекі, што больш небяспечныя за саму хваробу».

Дзяржава ў ролі галоўнага інвестара

Утым, што «беларуская мадэль» створаная сваім розумам, сумнявацца не даводзіцца. Але якое дачыненне яна мае да развіцця?

За развіццё не варта прымаць рост. Сярэднегадавы індэкс прыросту ВУП за тры пяцігодкі (1996–2010) у Беларусі склаў 7%, што не перашкодзіла МЗШДП і многім яго высокатэхналагічным таварышам па няшчасці дэградаваць (але гэта так, рэмарка, якой не варта надаваць асаблівага значэння).

Большасць прамыслова развітых краін 7-працэнтнаму тэмпу эканамічнага росту маглі б толькі пазайздросціць. Гледзячы на такую дынаміку, самы час было б казаць пра нараджэнне ў геаграфічным цэнтры Еўропы калі не новага эканамічнага «тыгра», дык, ва ўсялякім разе, новага эканамічнага «цуду». Дарэчы, асобныя аптымісты ад улады гэтым і займаліся.

Шкада толькі, што на працягу апошніх гадоў дадзеная нам у адчуваннях рэальнасць адмаўляецца прадстаўляць новыя падставы для аптымізму.

Крыху афіцыйнай статыстыкі. Калі ў 2000 годзе было выраблена 5,5 тысячы станкоў для апрацоўкі металаў, дык у 2017-м — 1,6 тысячы. Пік вытворчасці трактароў прыйшоўся на 2012 год — 71 тысяча. За наступныя пяць гадоў вытворчасць «жалезных коней» для сельскай і лясной гаспадаркі скарацілася амаль удвая — да 38,3 тысячы. І такая сітуацыя практычна ва ўсіх папулярных яшчэ ў савецкія гады прамысловых брэндаў.

Але чаму плюс змяніўся на мінус? На сваіх першых прэзідэнцкіх выбарах будучы АП перамог не ў апошнюю чаргу дзякуючы абяцанню «запусціць заводы». Для рэалізацыі абяцання дзяржава ўзяла на сябе ролю галоўнага інвестара, ад якой і сёння не адмаўляецца. Адкрыем прэс-рэліз, прысвечаны сакавіцкай справаздачы ўрада, Нацыянальнага банка, аблвыканкамаў і Мінскага гарвыканкама: «У гэтых мэтах (гаворка ідзе пра стварэнне новых прадпрыемстваў) наша небагатая дзяржава па крупінках збірае грошы і накіроўвае іх у інвестыцыйныя праекты».

Ці не з-за гэтых «крупінак» дзяржаўны доўг, згодна з інфармацыяй, агучанай АП, у 2017 годзе рос хутчэй, чым эканоміка? Канкрэтных лічбаў ён, на жаль, не прывёў, таму мне давялося шукаць інфармацыю на сайце Нацыянальнага банка. Прыводжу вынік свайго пошуку: «Дзяржаўны доўг РБ на 1 студзеня 2018 г. склаў 42,2 млрд. рублёў і павялічыўся ў параўнанні з пачаткам 2017

г. на 5,2 млрд. рублёў, або на 14,1%». Што тычыцца ВУП, то за мінулы год ён вырас на 2,4%. Такім чынам, тэмпы росту доўгу апынуліся ў 5,9 разы вышэй за тэмпы росту эканомікі!

Не ў каня атрымаўся корм. Нагадаю, у гэтым годзе, згодна з планамі ўрада, эканоміка павінна вырасці на 3,5%. Наколькі ж пры гэтым павялічыцца дзяржаўны доўг?

Ад перадавых галін да перадавых тэхналогій

У якасці каментара працытую вядомага расійскага эканаміста Уладзіміра Мау: «Цяпер тэхналагічны рывок нельга забяспечыць шляхам канцэнтрацыі сродкаў у руках дзяржавы. У індустрыяльную эпоху краіны, што паспяхова вырашалі задачы мадэрнізацыі, якая даганяе, (Германія, Японія, СССР), вылучаліся падвышанай доляй бюджэту ў ВУП, калі параўноўваць з самымі развітымі краінамі. У апошнія ж паўстагоддзя ўсе паспяховыя прыклады скарачэння разрыву краінамі, якія даганяюць, — гэта выпадкі, калі бюджэтная нагрузка была ніжэйшай, чым у развітых краінах».

У чым галоўная асаблівасць сучаснасці? У хуткасці зменаў. Не паспеў пакупнік нарадавацца апошняй мадэлі iPhone — а яна ўжо састарэла. Хуткая змена тэхналогій робіць неэфектыўнымі вытворчасці, у якія трэба гадамі «па крупінках збіраць грошы» для інвеставання, а потым дзесяцігоддзямі чакаць, калі яны акупяцца.

Калі тэхналогіі мяняюцца некалькі разоў за адно пакаленне, праца ў рамках доўгатэрміновых стратэгій раўназначная кансервацыі адставання. У адрозненне ад індустрыяльнай

(працяг на стар. 4)

АЗБУКА

(пачатак на стар. №3)

эпохі, у постіндустрыяльную немагчыма вызначыць галіны, у якія дзяржава ўкладала б рэсурсы і атрымлівала пры гэтым станоўчы эфект.

Гэта ў СССР любілі разважаць пра перадавыя галіны (ракетабудаванне, электроніка ды інш.). Сёння мае сэнс абмяркоўваць перадавыя тэхналогіі. Яны могуць быць у любой галіне. Возьмем, да прыкладу, сельскую гаспадарку. У 2016 годзе нямецкі хімічны і фармацэўтычны гігант «Bayer» набыў найбуйнейшага ў свеце вытворцу генетычна мадыфікаваных прадуктаў «Monsanto» за 66 мільярдаў долараў, г.зн. па цане расійскага «Газпрома».

Новыя тэхналогіі ствараюць не проста новыя правілы гульні на рынку, але фармуюць новае палітычнае і сацыяльнае асяроддзе, якое складаецца з адносна аўтаномных і незалежных ад улады галін сацыяльнага жыцця (эканоміка, навука, культура, адукацыя, суд). Сувязь паміж імі ў эканамічна паспяховых краінах ажыццяўляецца праз добраахвотны абмен рэсурсамі, прававымі нормамі і маральнымі прынцыпамі.

Што тычыцца «беларускай мадэлі», якая жыве сваім розумам, дык, паводле ўласнага прызнання яе галоўнага архітэктара, ён з'яўляецца прыхільнікам таго, што «дзяржаве ёсць справа да ўсяго». Ні пра якую аўтаноміі пры гэтым не можа быць і гаворкі. Таму ў якасці адзінага ўмацавальніка выступае ўладная «вертыкаль». Гэты па-свойму стройны і дасканалы механізм здольны кіраваць (камандаваць) выключна ў «ручным» рэжыме. Толькі вось на развіццё ён працаваць не здольны.

«Гарызонт» супраць Panasonic

Прыхільнікі Сталіна — а такіх у Беларусі хапае — любяць разважаць пра эканамічны рывок, дасягнуты ва ўмовах разрухі, галечы і масавай непісьменнасці пад кіраўніцтвам «бацькі народаў». Рывок быў забяспечаны за кошт будаўніцтва ў гады даваенных пяцігодак тысяч перадавых для свайго часу прадпрыемстваў. Сёння ж, калі што і будуецца, дык выключна гандлёвыя цэнтры.

У 1939 годзе гарадское насельніцтва ў БССР складала 20,8% (79% — у 2016 годзе) і толькі 24 студэнты прыходзілася на 10 тысяч насельніцтва (471 студэнт у 2011 годзе), што, аднак, не перашкодзіла перад пачаткам Другой сусветнай вайны выпрабаваць у рэспубліцы 10% металарэзных станкоў ад агульнасаюзнай вытворчасці.

Цікавая заканамернасць! Чым больш гарадскога насельніцтва і чым вышэйшы ўзровень адукацыі — тым больш праблем у станкабудаванні. Растлумачыць гэты парадокс толькі адной прычынай немагчыма, што не перашкаджае мне вылучыць галоўную. Сталінская эканоміка была надзейна абароненая ад знешняй канкурэнцыі, дый унутранай канкурэнцыі практычна не было. Таму на прадукцыю любога прадпрыемства, незалежна ад яе якасці, заўсёды быў павышаны попыт.

Людзям майго пакалення не трэба тлумачыць, што на побытавай мове ў СССР азначала слова «фірма». Для моладзі ж растлумачу, што так называлі любы прадмет шырспажыву, выраблены за мяжой. Да перабудовы людзі былі гатовыя з ночы займаць чэргі за італьянскімі ботамі, фінскімі гарнітурамі або французскай касметыкай. Пры гэтым канкрэтны вытворца ботаў значэнне не меў, галоўнае, каб яны былі італьянскімі і ўжо таму — «фірмовымі».

А што мы маем сёння? Са 100 прададзеных у 2017 годзе тэлевізараў толькі 8 былі айчыннай вытворчасці. А колькі яшчэ тэлевізараў завезлі беларускія аматары шопінгу з Польшчы і Літвы?

Працаўнікам «Гарызонту» і «Віцязя» не пазайздросціш. Тое, што яшчэ ўчора праходзіла па катэгорыі абстрактнай «фірмы», сёння даступна ў выглядзе Sony, LG, Samsung, Panasonic. Што можна супрацьпаставіць гэтай дружнай кампаніі? Ну хіба што беларуска-расійскую праграму «Саюзны тэлевізар».

Сяргей Нікалюк
"Новы час"

СТАГОДДЗЕ БНР

ХТО І ЯК ПРЫДУМАЎ БЕЛАРУСКІ БЕЛ-ЧЫРВОНА-БЕЛЫ СЦЯГ

Мы добра ўяўляем, як выглядае нацыянальны сцяг: чырвоная паласа паміж дзвюма белымі. Але адзінкі ведаюць, хто яго аўтар. 100-годдзе БНР — добрая нагода ўзгадаць пра Клаўдзія Дуж-Душэўскага — чалавека, які падарыў нам бел-чырвона-белы сцяг. Тым больш што палітычны дзеяч, дыпламат, архітэктар, рэдактар, педагог — наш зямляк, родам з Глыбокага. Бел-чырвона-белы сцяг створаны нашым земляком...

Клаўдзій Дуж-Душэўскі нарадзіўся 27 сакавіка 1891 года ў мястэчку Глыбокае Дзісненскага ўезда Віленскай губерні. Бацька Сцяпан і маці Ева лічылі сябе «беларусамі польскай культуры». У сям'і было пяць дачок, таму нараджэнне хлопчыка стала доўгачаканай падзеяй. У Першую сусветную Клаўдзій не трапіў у царскую армію, бо быў адзіным сынам у бацькоў.

Бацька і дзядзька Клаўдзія зараблялі будаўніцтвам. Меў да яго вялікія здольнасці і сам хлопец.

«З юных гадоў я ўдзельнічаў у будаўніцтве, дапамагаў майстрам, чарціў, складаў сметы дамоў, касцёла, будаўніцтва шашы і невялікіх мастоў. З'яўляючыся вучнем старэйшых класаў, я ўжо кіраваў невялікімі будаўнічымі працамі і па ўказаннях бацькі складаў праекты», — узгадваў Дуж-Душэўскі.

Вучыўся, працаваў, кіраваў «беларускім абуджэннем»

Хлопец вырашыў, што хоча стаць архітэктарам. Паступіў у рэальнае вучылішча ў Вільні, дзе паглыблена вывучаў прыродазнаўчыя і фізіка-матэматычныя навукі.

У 1910 годзе ў адной з віленскіх кнігарань Дуж-Душэўскі сустрэўся з беларускімі дзеячамі Вацлавам Ластоўскім і Антонам Луцкевічам. Знаёмства стала лёсавызначальным. «Я хутка зразумеў, што я не паляк, і адразу далучыўся да руху беларускага абуджэння», — успамінаў будучы стваральнік нацыянальнага сцяга.

Праз два гады Клаўдзій паступіў у Пецярбургскі горны інстытут. Пачаў працаваць яшчэ студэнтам: на заводах, у шахце, нават у Сібіры — на гідратэхнічным аб'екце. А ў вольны ад вучобы час удзельнічаў у беларускім нацыянальным руху. У 1918-м чалавек з такім светапоглядам, канешне ж, ухваліў абвяшчэнне Беларускай Народнай Рэспублікі.

Як нарадзіўся сцяг

Калі з'явіўся бел-чырвона-белы сцяг, на жаль, дакладна невядома: Дуж-Душэўскі не пакінуў нам даты зацвярджэння свайго эскіза. Не засталіся ў гісторыі і прозвішчы людзей, якія прымалі яго працу.

Вядома адно: эскіз сцяга Дуж-Душэўскі стварыў, вывучыўшы беларускія арнаменты і колеры народных строяў. Працаваць ён пачаў пасля таго, як да яго ў Пецярбургу звярнуліся суайчыннікі з просьбай ліквідаваць прабел — у беларусаў ёсць герб «Пагоня», але няма свайго сцяга.

Ва ўспамінах за 1934 год Дуж-Душэўскі адзначаў, што эскізаў было некалькі: «Цікава адзначыць, што беларусы ўважалі сваім дзяржаўным сцягам той, што і літоўцы, гэта значыць белую „Пагоню" на чырвоным полі, але нацыянальнага сцяга не было. Мне давялося зрабіць некалькі праектаў нацыянальнага сцяга, і адзін з іх быў прыняты: менавіта бел-чырвона-белы. Ад таго часу гэты сцяг і лічыцца за беларускі».

Першая дакументальная згадка пра з'яўленне бел-чырвона-белага сцяга адносіцца да вясны 1917 года — ён залунаў не ў нас, а зноў-такі ў Пецярбургу — на будынку Беларускага таварыства дапамогі пацярпелым ад вайны. Дуж-Душэўскі працаваў там у 1916–1918 гадах.

«Сьцяг Беларусі затрапятаў у падбітай сталіцы зруйнаванае імпэрыі. Неўзабаве Сьцяг рушыў у Беларусь. 12 сакавіка ў Менску адбылося масавае сьвята — нацыянальны Дзень беларускага значка. У гэты дзень бел-чырвона-белыя значкі, кукарды й сьцяжкі можна было пабачыць паўсюль на вуліцах. Сьцягі, пашытыя паводле эскіза Дуж-Душэўскага, былі разасланыя ў мясцовыя арганізацыі. Радаслаў Астроўскі (беларускі палітычны дзеяч. — Заўвага TUT.BY) сьведчыў, што ён сам атрымаў Сьцяг у траўні 17-га ў Слуцку, дзе ў той час працаваў. На тым Сьцягу было вышыта золатам: „Няхай жыве вольная Беларусь". У сьнежні 1917 году ў Менску падчас Усебеларускага зьезду бел-чырвона-белы сьцяг ужо адзінадушна ўважаўся за нацыянальны сымбаль Беларусі…» — адзначае Сяргей Харэўскі ў артыкуле для «Нашай нівы».

Бел-чырвона-белы штандар стаў сімвалам свабоды і нацыянальнага адраджэння.

…У 1952-м Дуж-Душэўскага абвінавацілі ў нацыяналізме і антысавецкай дзейнасці. Вільнюскі абласны суд вынес прысуд 61-гадоваму «активному белорусскому националисту» Дуж-Душэўскаму — 25 гадоў лагера, канфіскацыя ўсёй маёмасці і пазбаўленне правоў на 5 гадоў.

Выйшаў на волю Дуж-Душэўскі раней, праз 3 гады: з-за моцнай хваробы, але без адмены прысуду. Памёр 25 лютага 1959 года. Пахаваны на могілках Пятрашунай у Каўнасе.

Памятную дошку ў Глыбокім адкрывалі… двойчы

У 2012 годзе ў Глыбокім на прыватным доме № 22 на вуліцы Горкага з'явілася мемарыяльная дошка, прысвечаная Клаўдзію Дуж-Душэўскаму. На ёй — партрэт дзеяча. Дом, дзе ён нарадзіўся ў 1891 годзе, не захаваўся, але стаяў побач з гэтым будынкам.

Дом № 22 на вуліцы Горкага належыць глыбачаніну Раймонду Салодкаму. Ён не сваяк Дуж-Душэўскіх, аднак пагадзіўся, каб на сцяне ягонага жытла з'явілася дошка ў гонар стваральніка бел-чырвона-белага сцяга.

Дарэчы, шыльду ўсталявалі з другой спробы. Упершыню па ініцыятыве мясцовых актывістаў яна з'явілася на доме № 22 напярэдадні Дня Волі ў 2008-м. Аднак праз два дні пасля адкрыцця дошку знялі па загадзе ўладаў.

Праз чатыры гады дошку адкрылі на тым жа самым месцы — ужо са згоды райвыканкама.

Татьяна Матвеева
TUT.BY

ТАКОЕ ЖЫЦЦЁ

НА СТАРШЫНЮ, ЯКАЯ САМА АПЛАЧВАЛА ШТРАФЫ, ЗАВЯЛІ СПРАВУ

«Шкада было людзей» — старшыня сельвыканкама растлумачыла, чаму складала пратаколы на вяскоўцаў і сама плаціла штрафы

Вольга Дадыкіна, старшыня Мушынскага сельскага выканкама, што ў Амсціслаўскім раёне, на пасадзе ўжо каля 10 гадоў. Пакуль што яна працягвае працу. Але нядаўна на жанчыну завялі крымінальную справу, ёй пагражае ад 3 да 10 гадоў зняволення. Дадыкіну вінавацяць у тым, што ў 2015 і 2016 гадах яна складала на вяскоўцаў адміністратыўныя пратаколы, якія пасля сама ж і аплачвала.

Як паведамляе Камітэт дзяржкантролю, Дадыкіна рабіла гэта, «каб стварыць бачнасць актыўнай працы па добраўпарадкаванні населеных пунктаў». Бо іначай яе саму маглі б прыцягнуць да адказнасці за бяздзейнасць.

Вольга Яўгеньеўна растлумачыла «Нашай Ніве» падрабязнасці абсурднай гісторыі.

«Усе пратаколы я складала за смецце, побытавыя адкіды, якія ляжаць на ўчастках, ля хат...

2015–2016 гады былі вельмі напружанымі. Прыязджалі шмат разоў санстанцыі, правяралі. З нас патрабавалі штотыдзень: што з пратаколамі, колькі за тыдзень? Прыходзілася складаць.

Кожны квартал мы давалі справаздачы ў Магілёў, колькі складзена адміністратыўных пратаколаў за побытавае смецце. Такі перыяд быў.

Але пратаколы складаліся не таемна. Прыязджалі санстанцыя і „экалогія", рабілі заўвагі. Пасля я складала пратакол і паведамляла чалавеку, што зрабіла, давала яму прадпісанне. Пасля прыязджалі і правяралі — прыбралі яны ці не. Часам прыходзілася нам самім нават прыбіраць!» — распавядае Дадыкіна.

«Ды і сама я плаціла. „Экалогія" на мяне складала пратаколы за смецце. Я плаціла па 30 базавых, — узгадвае яна. —

Але вяскоўцам я пісала мінімальныя сумы штрафаў — 0,1 базавую. Тады былі мізэрныя заробкі і выпісваць па максімуму, ведаеце... Шкада было людзей. Плаціць ім усё роўна не было чым.

Гэта рабілася не для таго, каб кагосьці пакараць... Хаця пакараць, можа, і варта было. На тых, на каго складаліся пратаколы, было за што складаць. Гэта не тое, што вось, мне захацелася і я склала...

Часам аплачвала штрафы сама. Бо калі штраф не аплачаны ў пэўны тэрмін, справа ідзе ў суд. Таму я і плаціла, каб на людзей у суд не падавалі.

Некаторыя вярнулі грошы пасля. Некаторыя — не».

"Наша Ніва"

Заснавальнік: Салодкі Сяргей Аляксандравіч
Рэдактар: Шчамлёў Аляксандр Міхайлавіч

Адрас рэдакцыі: 211262, Шумілінскі раён, п/а Амбросавічы.
Тэл. 3-73-74, маб. +375299870742.
Газета выдаецца з верасня 2000 г.

Падпісана да друку 29.03.2018 у 18.30
Наклад: 290 асобнікаў.
Выдаецца адзін-два разы на месяц на беларускай і расійскай мовах.

Рэдакцыя можа друкаваць артыкулы дзеля палемікі, не падзяляючы пазіцыі аўтараў.
Друкуецца пры дапамозе аднадумцаў.
Распаўсюджваецца бясплатна дабраахвотнікамі.